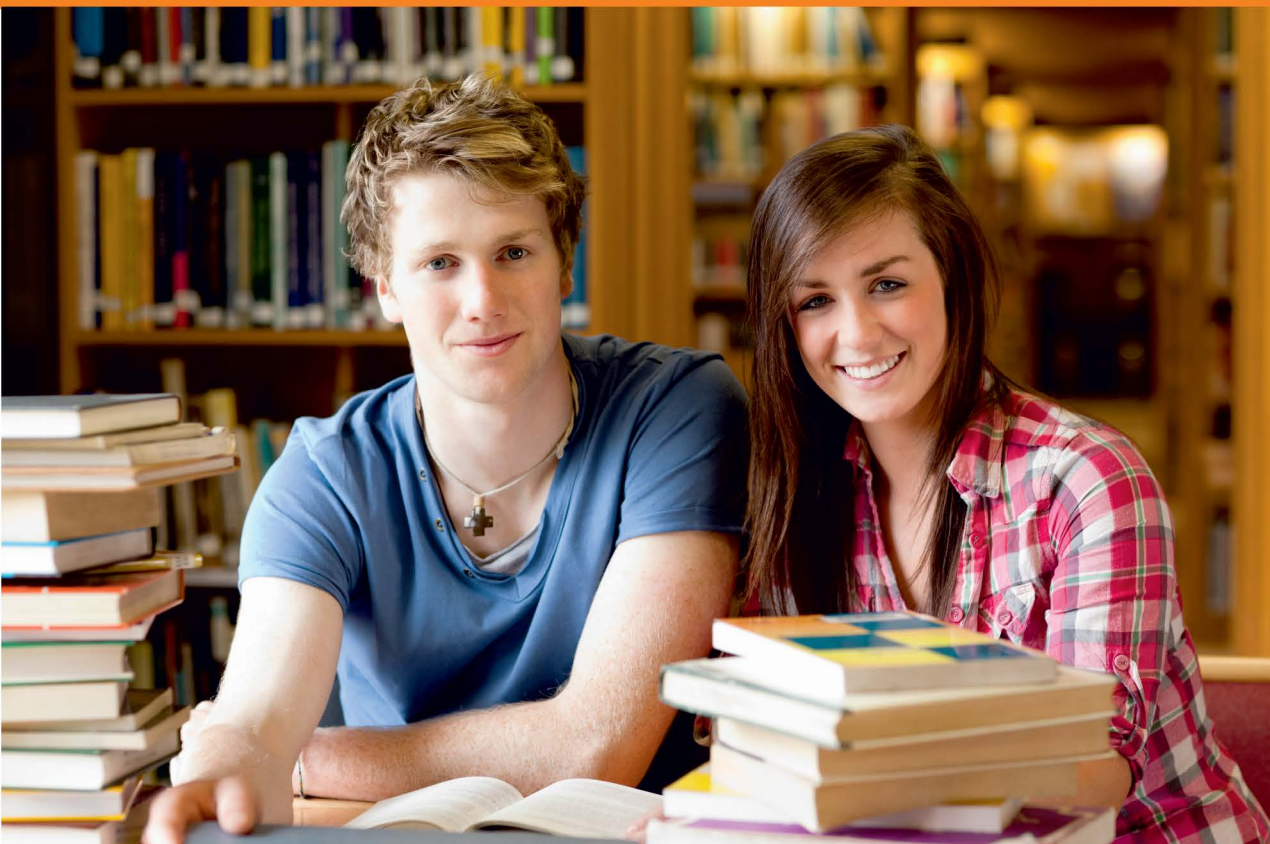

NAUKA - DYDAKTYKA - PRAKTYKA

BIBLIOTEKI I KSIĄŻKI

W ŻYCIU NASTOLATKÓW

Redakcja naukowa
Mariola Antczak, Agata Walczak-Niewiadomska

WYDAWNICTWO
UNIwersYTETU
ŁÓDZKIEGO

Biblioteki i książki w życiu nastolatków

Libraries and books in the teenagers' life

Polish Librarians Association
SCIENCE-DIDACTICS-PRACTICE

Libraries and books in the teenagers' life

Edited by
Mariola Antczak
Agata Walczak-Niewiadomska

Uniwersytet
ŁÓDZKI

Łódź, University Press
Warsaw, Polish Librarians Association
2015

Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich
NAUKA-DYDAKTYKA-PRAKTYKA

Biblioteki i książki w życiu nastolatków

Redakcja naukowa
Mariola Antczak
Agata Walczak-Niewiadomska

Uniwersytet
ŁÓDZKI

Łódź, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego
Warszawa, Wydawnictwo SBP
2015

Komitet Redakcyjny serii wydawniczej
«NAUKA – DYDAKTYKA – PRAKTYKA»

Jacek WOJCIECHOWSKI (przewodniczący), Stanisław CZAJKA, Artur JAZDON,
Barbara KOREDCZUK, Dariusz KUŹMINA, Mieczysław MURASZKIEWICZ,
Janusz NOWICKI (sekretarz), Maria PRÓCHNICKA, Michał ROGOŹ, Barbara SOSIŃSKA-
-KALATA, Elżbieta STEFAŃCZYK, Remigiusz SAPA, Anna TOKARSKA, Janusz TONDEL

**Publikacja dofinansowana ze środków Wydziału Filologicznego Uniwersytetu Łódzkiego
oraz Katedry Bibliotekoznawstwa i Informatyki Uniwersytetu Łódzkiego**

Recenzent:
prof. Elżbieta Barbara ZYBERT

Redaktor prowadzący:
Marta LACH

Redakcja techniczna i korekta:
Magdalena ORCZYKOWSKA
Mariola ANTCZAK
Agata WALCZAK-NIEWIADOMSKA

Projekt okładki:
Zbigniew GRUSZKA, Łukasz ORZECZOWSKI
Zdjęcie wykorzystane na okładce: © Depositphotos.com/Wavebreakmedia

© copyright by Uniwersytet Łódzki – Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź – Warszawa 2015
© copyright for this edition by Wydawnictwo Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, Łódź – Warszawa 2015
All rights reserved

ISBN SBP 978-83-64203-45-9 (wersja papierowa)
ISBN WUŁ 978-83-7969-634-5 (wersja papierowa)
ISBN WUŁ 978-83-7969-635-2 (wersja elektroniczna)

CIP - Biblioteka Narodowa

Biblioteki i książki w życiu nastolatków / red.
nauk. Mariola Antczak, Agata Walczak-Niewiadomska. -
Warszawa : Wydawnictwo Stowarzyszenia Bibliotekarzy
Polskich ; Łódź : Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego,
2015. - (Nauka, Dydaktyka, Praktyka ; 158)

Wydawnictwo Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich
00-335 Warszawa, ul. Konopczyńskiego 5/7, tel. 22 827-52-96
www.sbp.pl

Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego
90-131 Łódź, ul. Lindleya 8
Warszawa 2015. Wyd. I. Ark. wyd. 14,0. Ark. druk. 14,75
zam. W.06862.15.0.K
Łamanie: Studio Kalamarnica

Spis treści

Wstęp	9
I część: Biblioteki w ujęciu współczesnym: fakty, liczby i koncepcje <i>Libraries in contemporary terms: facts, figures and concepts</i>	15
GRAŻYNA LEWANDOWICZ-NOSAL Biblioteki publiczno-szkolne w Polsce. Wczoraj, dziś, jutro? <i>School-public libraries in Poland. Yesterday, today, tomorrow?</i>	17
GRAŻYNA WALCZEWSKA-KLIMCZAK Typologia bibliotek szkolnych w gminach wiejskich w świetle badań własnych i Raportu o stanie bibliotek szkolnych w Polsce z 2012 r. <i>Typology of school libraries in rural communities according to individual research and the Report on the condition of the school libraries in Poland in 2012</i>	33
KATERINA HOMOLOVA Library in intergenerational view – the meaning and purpose of library in children’s and adolescents’ conceptions <i>Biblioteka oczami pokoleń – znaczenie i cel biblioteki w koncepcjach dzieci i młodzieży</i>	53
AIGA GRENINA Teenagers’ perception of a contemporary library <i>Współczesna biblioteka oczami nastolatka</i>	65
MAGDALENA WÓJCIK Strony internetowe bibliotek szkolnych jako narzędzie wspierające rozwijanie zainteresowań czytelniczych dzieci. Porównanie wyników badań z lat 2012 i 2014 <i>School libraries’ websites as a tool supporting development of children’s reading interests. Comparison of research studies’ results from the years 2012 and 2014</i>	77

II część: Kultura czytelnicza nastolatków w świetle badań

***Teenagers' reading culture based on the research* 89**

ZOFIA ZASACKA

Książki na papierze i ekranie w życiu codziennym nastolatków
Print and on-screen books' reading in the adolescents' daily life 91

MARIOLA ANTCZAK

Kultura czytelnicza piątoklasistów szkół łódzkich w świetle badań własnych
Reading culture of fifth class pupils at primary schools in Łódź 109

DOMINIK BOROWSKI

Czytają czy nie? O preferencjach czytelniczych krakowskich nastolatków
Do they read or not? Reading preferences of Cracow teenagers 147

EKATERINA RUSSKIKH

Romantic fiction today: supply and demand
Literatura romantyczna dzisiaj: podaż i popyt 159

III część: Zachęcić do czytania: o sposobach na rozbudzenie

zainteresowań czytelniczych nastolatków

***Encourage reading: about the ways to stimulate
the interest of teenagers' reading* 165**

MAJA CHACIŃSKA

Szwedzkie i norweskie dzieci w świecie książki.
Wspieranie czytelnictwa – inicjatywy państwowe i oddolne
*Swedish and Norwegian children in the world of books.
Governmental and nongovernmental reading projects* 167

DOROTA GRABOWSKA

Rola bibliotek w kształtowaniu postaw czytelniczych – wybrane problemy
The libraries' role in reading habits development – selected issues 183

BRONISŁAWA WOŹNICZKA-PARUZEL

Rola multimediów w komunikacji głuchych dzieci i nastolatków
oraz w ich dostępie do informacji i czytelnictwa
*The role of multimedia in communication of deaf children and teenagers
and in their access to information and reading* 195

URSZULA LISOWSKA-KOŻUCH

„Zapraszamy na konkurs” – czyli formy pracy w bibliotece.
Garść refleksji z doświadczeń własnych
*“Welcome to the contest” – forms of library's work.
Reflections based on the author's experience* 221

Drodzy Czytelnicy,

przygotowałyśmy dla Państwa tom poświęcony roli bibliotek i książek w życiu nastolatków. Z prezentowanych tekstów wynika, że dla młodych wciąż mają duże znaczenie, zarówno jedne jak i drugie. Problematyką interesują się naukowcy, bibliotekarze, animatorzy kultury, rodzice, nauczyciele, ale coraz częściej również przedstawiciele ministerstw odpowiedzialnych za kulturę i edukację w naszym kraju. Dla tych wszystkich osób powstał prezentowany w tomie materiał. Całość wstępem opatrzyła Jolanta Fiszbak reprezentująca Zakład Dydaktyki Języka i Literatury Polskiej Uniwersytetu Łódzkiego.

Zachęcamy do lektury wszystkich, którzy szukają nowych inspiracji w zakresie krzewienia kultury czytelniczej, którym zależy na aktywnych w środowisku bibliotekach i którzy chcą znaleźć dowód na to, że młodzież czyta.

*dr hab. prof. nadzw. Mariola Antczak
dr Agata Walczak-Niewiadomska*

Wstęp

Oddany Czytelnikowi do rąk tom studiów: *Biblioteki i książki w życiu nastolatków* prezentuje badania obejmujące działalność i problemy współcześnie istniejących bibliotek, ich znaczenie w kształtowaniu kultury czytelniczej młodego pokolenia, sposobów realizacji tego zadania oraz preferencji czytelniczych dzieci i młodzieży. Publikowani w tomie autorzy zwracają uwagę na wzajemne oddziaływanie i obustronne relacje między czytelnikami i bibliotekami jako ośrodkami oferującymi dostęp do literatury i informacji, podkreślają potrzebę istnienia takich placówek, ich znaczenie dla rozwijania zamiłowań czytelniczych, ukazują niedomagania w zakresie sposobów zachęcania młodego pokolenia do lektury i proponują działania naprawcze. Wypowiedzi te wpisują się w nurt publikacji poświęconych zagadnieniom działalności bibliotek, formom prowadzonej przez nie aktywności, roli pracy bibliotekarzy w życiu czytelniczym i społecznym; są również wyrazem troski o rozwój kultury literackiej młodych ludzi. Podkreślają tym samym potrzebę ciągłego czuwania, nadzorowania i stymulowania u dzieci i młodzieży tej niezwykle ważnej aktywności ludzkiej.

Podjętych w tomie rozważań nie da się przecenić. Problem rozbudzania kultury literackiej i skutecznego zachęcania do satysfakcjonującego obcowania z książką jest otwarty i nadal wymaga przemyśleń i badań. Czytanie, korzystanie z książki (literatury) jest czynnością intymną (nikt nie może jej za nas wykonać), intencjonalną i dowolną: czytamy, kiedy chcemy, gdzie chcemy i taki rodzaj literatury, jaki chcemy, w przeciwieństwie do obcowania z narzucaną przez media kulturą. Z książką obcować można wielokrotnie, a wraz ze wzrostem doświadczenia i kultury literackiej, dzieło literackie odkryje przed nami nowe treści i walory. Wreszcie, czytanie, ze względu na to, że jest skomplikowaną czynnością neurofizjologiczną, jest również swoistym ćwiczeniem umysłu, a rozwinięty umysł jest podstawą mądrego istnienia w społeczeństwie.

Problem wskazania różnorodnych sposobów zachęcania do satysfakcjonującego obcowania z literaturą, podobnie jak uświadomienie znaczenia i zadań bibliotek w tej kwestii, jest trudne i wymaga szerokiej wiedzy. Autorzy prezentowanych publikacji są teoretykami i praktykami; odwołują się nie tylko do bogatej litera-

tury z zakresu podejmowanej przez nich problematyki, ale opierają się również na badaniach własnych. Warto także zwrócić uwagę na obecność w tomie wypowiedzi badaczy z ośrodków uniwersyteckich Łotwy, Czech i Rosji, uświadamiających ogólnokulturowy i ponadterytorialny charakter podejmowanych problemów.

Zbiór rozpraw zawartych w prezentowanej publikacji uporządkowany został w grupach tematycznych: *Biblioteki w ujęciu współczesnym: fakty, liczby i koncepcje* (część pierwsza), *Kultura czytelnicza nastolatków w świetle badań* (część druga), *Zachęć do czytania: o sposobach na rozbudzanie zainteresowań czytelniczych nastolatków* (część trzecia). Podział ten w pełni odpowiada podejmowanej w każdej z części tematyce, wszystkie one jednak wyraźnie ze sobą korespondują, składając się na spójną całość tomu.

Wypowiedzi autorów części pierwszej: Grażyny Lewandowicz-Nosal, Grażyny Walczewskiej-Klimczak, Kateriny Homolovej, Aigi Greniny i Magdaleny Wójcik, koncentrują się wokół problematyki działalności bibliotek (głównie szkolnych), ich organizacji, postrzegania roli we współczesnym społeczeństwie i w życiu ludzi młodych, zachodzących zmian w sposobach organizacji tychże placówek oraz możliwości ich promocji. G. Lewandowicz-Nosal poświęciła uwagę budzącemu kontrowersje łączeniu bibliotek; przedmiotem obserwacji uczyniła głównie biblioteki publiczno-szkolne. Omówiła przyczyny tego procesu, jego negatywne skutki, np. utrudnienie dostępu do tych bibliotek ludziom dorosłym, ale i pozytywne, np. racjonalizację zakupu nowości. W rozważaniach odwołała się do doświadczeń innych państw, dając tym samym możliwość zapoznania się z interesującymi, korzystnymi rezultatami budzących w Polsce sprzeciw posunięć władz lokalnych, które kierują się głównie względami ekonomicznymi i mniejszą wagę przywiązują w tym zakresie do dobra społecznego. Takie ujęcie podjętego problemu jest o tyle istotne, że pozwala dojrzeć zadowalające dla wszystkich rozwiązania realizacji usług bibliotecznych, pamiętać trzeba bowiem, że w sejmie nadal znajdują się projekty o dopuszczenie łączenia bibliotek publicznych i szkolnych, a problem bez jednoznacznego uregulowania prawnego będzie powracał.

Innym zjawiskiem, wyraźnie wpływającym na działanie bibliotek, jest daleko posunięta i ciągle rozwijająca się cyfryzacja i informatyzacja życia społecznego. Z rozważań A. Greniny wynika, że łotewska młodzież traktuje biblioteki przede wszystkim jako punkt dostępu do komputerów i drukowanych książek, co daje jednoznacznie zakłócony obraz rozumienia ich roli i działalności. Z kolei M. Wójcik upatruje w procesie rozwoju nowych narzędzi informacyjno-komunikacyjnych szans i zwraca uwagę, że mogą one korzystnie wpływać na realizowanie kluczowych zadań bibliotek. Interaktywna strona www, na przykład, może służyć promocji bibliotek, wspierać rozwijanie zainteresowań czytelniczych dzieci i kultury czytania w ogóle.

Część druga prezentowanej publikacji, której autorami są Zofia Zasacka, Mariola Antczak, Dominik Borowski i Ekaterina Russkikh, obejmuje rozważania poświę-

cone problemom czytelnictwa młodego pokolenia, m.in. roli książki oraz czytania w życiu nastolatków i w porównaniu z innymi formami spędzania czasu wolnego, funkcji dorosłych w inicjacji literackiej i rozwijaniu kultury czytelniczej, znaczeniu rówieśników dla zainteresowania książką, preferencji czytelniczych nastolatków. Warto zwrócić uwagę, że publikowane w tej części badania różnych autorów korespondują ze sobą, a ich wyniki, mimo pewnych różnic, uzupełniają się i są w wielu punktach zbieżne. Przykładem może służyć choćby potwierdzone i udowodnione badaniami pozytywne znaczenie zainteresowania dorosłych czytelnictwem dzieci dla ich inicjacji literackiej i kultury czytelniczej. Efekty tego zainteresowania nie są jednak zadowalające i nie są do końca wykorzystane, mimo wyraźnej troski i życzliwości rodziców i nauczycieli orientowanych na czytelnictwo dzieci i młodzieży.

Badania Z. Zasackiej, poświęcone roli książki w życiu codziennym współczesnych dwunastolatków i piętnastolatków, koncentrują się wokół ich doświadczeń lekturowych, aktywności oraz motywacji czytelniczych. Można uznać, że są one swoistym rozwinięciem badań M. Antczak, która badała grupę młodszych odbiorców literatury; podobnie jak Z. Zasacka penetrowała m.in. stosunek jedenastolatków do czytania, źródło pochodzenia czytanych przez dzieci książek, rolę, jaką czytanie odgrywa wśród innych form spędzania przez nie wolnego czasu, znaczenie książki w ich życiu, wielkość posiadanego przez uczniów księgozbioru, ich preferencje czytelnicze, ale też rolę rodziców w inicjacji czytelniczej respondentów. Badaczka zwróciła uwagę m.in. na fascynację jedenastolatków literaturą fantasy i horrorami dla młodzieży, do których zostały przeniesione – interesujące dla dziewcząt – wątki przyjaźni i miłości nastolatków. Potwierdzają to badania D. Borowskiego, przeprowadzone na krakowskich nastolatkach. Zwraca on uwagę, że wśród tematów interesujących młodzież dominują literatura fantastyczna (fantasy, science fiction) i literatura kryminalna.

D. Borowski stwierdza, że krakowscy gimnazjaliści charakteryzują się bardzo wysokim poziomem aktywności czytelniczej, co może być spowodowane szkolnym obowiązkiem czytania, a także zamiłowaniem do lektury i chęcią zaspokojenia potrzeb ludycznych i poznawczych. Warto tu zwrócić uwagę, że wyniki badań D. Borowskiego stoją w pewnej (dodajmy: pozornej) sprzeczności z badaniami Z. Zasackiej, która stwierdziła, że dzieci w miastach mają więcej możliwości spędzania wolnego czasu i oferowane im atrakcje mogą skutecznie odciągać je od lektury. Dzieci wiejskie, pomimo obowiązków domowych, jeśli mają wyrobiony nawyk i potrzebę sięgania po książkę w czasie wolnym, dużo i chętnie czytają. Miejsce zamieszkania i atrakcyjny sposób spędzania wolnego czasu, jakkolwiek konkurencyjne w stosunku do lektury, nie są więc czynnikiem decydującym o zamiłowaniach czytelniczych lub ich braku, co potwierdzają badania D. Borowskiego.

Publikowani w tej części badacze potwierdzają również, że czytanie książek jako praktyka czasu wolnego raczej nie należy do zajęć mających stałe miejsce

w codzienności nastolatków, jakkolwiek część z nich deklaruje, że książka zajmuje ważne miejsce w ich życiu. Sposobami naprawy tej sytuacji zajmują się autorki części trzeciej: Maja Chacińska, Dorota Grabowska, Bronisława Woźniczka-Paruzel i Urszula Lisowska-Koźuch. Koncentrują się one na taktykach i strategiach rozbudzania zainteresowań czytelniczych nastolatków.

M. Chacińska, odwołując się do tradycji i doświadczeń krajów skandynawskich, stwierdza, że od czasu umasowienia się mediów drukowanych, czasopisma i książki cieszyły się w społeczeństwach Norwegii i Szwecji dużą popularnością. Autorka zwraca jednak uwagę, że rządy obu państw, mimo ogólnie wysokiego czytelnictwa książek, żywotnie zainteresowane były i są rozwijaniem kultury czytelniczej swoich obywateli. W obu krajach odpowiednie agendy rządowe i organizacje pozarządowe realizowały i realizują projekty wspierające czytelnictwo, państwo zaś akcje te wspiera finansowo. Projekty skandynawskie często skierowane są do grup, które według badań czytają mniej. W Norwegii, na przykład, Fundacja Czytaj! zorganizowała przy udziale Ministerstwa Kultury projekt, który miał na celu zachęcanie młodych piłkarzy do czytania oraz wspieranie bibliotekarzy w roli pośrednika między młodymi sportowcami a literaturą.

D. Grabowska w swoim artykule zajmuje się polską młodzieżą. Zwraca uwagę, że wpływ na inicjację literacką i rozbudzanie przyjemności obcowania z książką mają pierwsze kontakty dziecka z książką za pośrednictwem rodziców, a później przedszkola, szkoły i biblioteki. Odwołując się do aktów prawnych, np. podstawy programowej i literatury przedmiotu, zwraca uwagę, że w kształtowaniu kultury czytelniczej najważniejsze jest motywowanie do czytania. Bibliotekarze na przykład mogą stosować formy zachęty, takie jak opowiadanie oparte na treści książki, głośne czytanie, wystawy książek i prac plastycznych, gry dydaktyczne, komponowanie swobodnych tekstów, dzienniczki lektur.

Nieco odmiennymi problemami zajmuje się B. Woźniczka-Paruzel. Jej publikacja poświęcona jest multimediom i roli, jaką odgrywają one w komunikacji, dostępie do informacji i w praktykach czytelniczych osób głuchych od urodzenia i posługujących się językiem migowym oraz osób niedosłyszących lub z uszkodzonym słuchem. Autorka zwraca uwagę, że multimedia mogą pełnić funkcję kompensacyjną, dydaktyczną, edukacyjną, integracyjną, służyć także rozrywce i wyzwalać kreatywność. Podkreśla, że dzięki nim różnice pomiędzy słyszącymi i niesłyszącymi rówieśnikami mogą ulec zatarciu, a dzieci i młodzież niesłysząca ma możliwość rozwijania własnej twórczości, dzielenia się nią i odnoszenia sukcesów artystycznych, może uczestniczyć w życiu kulturalnym oraz tworzyć własną kulturę, do czego można przygotowywać ją od najmłodszych lat.

We wstępie do ostatniej publikacji tej części U. Lisowska-Koźuch zwraca uwagę, że na kształtowanie pozytywnych emocji w obcowaniu z książką, na rozwój czytelnictwa, a także na stosunek do bibliotek wpływ wywiera różnorodność pro-

wadzonych w nich działań, takich jak lekcje biblioteczne, spotkania poświęcone głośnemu czytaniu, konkursy, pogadanki lub prelekcje, spotkania w ramach zajęć plastycznych, wycieczki do bibliotek, dyskusje nad książką, spotkania autorskie, różnego rodzaju akcje, np. wakacje w bibliotece. Autorka przedstawia działania mające przygotować studentów do zawodu, zrealizowane w Instytucie Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie. Były to wystawy, konkursy, małe formy teatralne. Jak pisze, zorganizowała wraz ze studentami wiele wystaw, konkursów czytelniczych, przedstawień i spotkań z poezją, skierowanych głównie do uczniów klas IV–VI, w następnej kolejności do przedszkolaków i uczniów klas I–III szkoły podstawowej i znacznie rzadziej skierowanych do gimnazjalistów i licealistów. W jej artykule znajdziemy bogatą dokumentację tych przedsięwzięć.

Prezentowany tom studiów tworzy spójną całość, a artykuły w nim zawarte wzajemnie się uzupełniają i oświetlają podjęte w nich zagadnienia. Publikacja oddaje wielkie usługi tym wszystkim, dla których kultura czytelnicza Polaków nie jest obojętna i którzy czynnie chcą wpływać na rozwój bibliotek i czytelnictwa młodego pokolenia.

prof. UŁ dr hab. Jolanta Fiszbak
Zakład Dydaktyki Języka i Literatury Polskiej Uniwersytetu Łódzkiego
15 marca 2015 r.

I część

**Biblioteki w ujęciu współczesnym:
fakty, liczby i koncepcje**

Libraries in contemporary terms:
facts, figures and concepts

Grażyna Lewandowicz-Nosal, dr
Biblioteka Narodowa
Instytut Książki i Czytelnictwa
g.lewandowicz@bn.org.pl

Biblioteki publiczno-szkolne w Polsce. Wczoraj, dziś, jutro?

School-public libraries in Poland.
Yesterday, today, tomorrow?

Grażyna Lewandowicz-Nosal – pracuje w Instytucie Książki i Czytelnictwa Biblioteki Narodowej. Specjalistka w zakresie bibliotek publicznych dla dzieci, literatury dla dzieci i młodzieży. Członek Polskiej Sekcji IBBY, kolegium redakcyjnego czasopism „Guliwer. Czasopismo o książce dla dziecka” i „Poradnik Bibliotekarza”. Juror ogólnopolskiej nagrody literackiej im. K. Makuszyńskiego.

Wybrane publikacje:

- *Biblioteki publiczne dla dzieci w Polsce. Raport z badań* [Public libraries for children in Poland], 2003
- *Biblioteki publiczne dla dzieci. Wczoraj i dziś. Poradnik* [Public libraries for children. Yesterday and today. A guide], 2008
- *Dzieci, Młodzież – Internet – Biblioteka. Wytoczne IFLA Sekcji Bibliotek dla Dzieci i Młodzieży* [Children, Young Adults – Internet – Library. Guidelines by IFLA Libraries for Children and Young Adults Section], 2009, [współred.]
- *Książki dla najmłodszych. Od zera do trzech. Poradnik* [Books for the youngest. From 0 to 3. A guide], 2011
- *Od czterech do sześciu. Książki dla przedszkolaka* [From 4 to 6. Books for the preschooler], 2012
- *Biblioteki publiczne dla dzieci w Polsce. Raport z badań* [Public libraries for children in Poland. Research report], 2013.

Grażyna Lewandowicz-Nosal – PhD, working at the Book and Readership Institute, National Library of Poland. Specialist on children’s public libraries and literature for children and youth. Member of the IBBY Polish Section, member of editorial boards of “Guliwer. Czasopismo o książce dla dziecka” and “Poradnik Bibliotekarza”. She is also a jury member of the Kornel Makuszyński literary prize.

Wstęp

Celem autorki artykułu jest przybliżenie złożonego tematu, jakim jest organizacja i funkcjonowanie bibliotek publiczno-szkolnych w Polsce. Jest on obecny w życiu bibliotek, na łamach prasy, głównie fachowej, od ponad 40 lat. Niezmiennie jest to problem wzbudzający emocje i kontrowersje, ostatnio, czego przykładem jest akcja „Stop Likwidacji Bibliotek” (2013)¹, głównie emocje. Ma więc swoją historię i tradycję, ma też swoje miejsce w badaniach podejmowanych w Instytucie Książki i Czytelnictwa Biblioteki Narodowej (BN) (Białkowska B. 1992, s. 82; Rusek A., Przybyszewski W. 1998; Budyńska B., Krajewska A. M. 2002; Lewandowicz-Nosal G. 2012).

Interesujące jest przedstawienie sposobu zapewniania dostępu do książki i informacji na dwóch płaszczyznach – prawnej – czyli np. akty prawne pozwalające, lub nie, na działalność tego typu placówek – oraz organizacyjnej. Dla ogólnego rozumienia zjawiska ważne jest zachowanie chronologii wydarzeń. W tekście uwzględniono punkt widzenia przedstawicieli bibliotek publicznych. Zapewne inaczej ten problem widzieliby przedstawiciele bibliotek szkolnych.

W Polsce mamy do czynienia z kilkoma typami bibliotek. Należą do nich: biblioteki publiczne, naukowe, pedagogiczne, szkolne, specjalne (więzienne, szpitalne), kościelne, zakładowe. Wykaz bibliotek wg Głównego Urzędu Statystycznego (GUS) nie stanowi pełnego i rozłącznego ich obrazu, o czym można się było przekonać w chwili opracowywania Raportu o stanie bibliotek w Polsce (Budyńska B. [i in.] 2014). Wymienione typy bibliotek są wyodrębniane ze względu na różne kryteria, tworzą sieci organizacyjne, własne struktury, mają określone funkcje i zadania, środowiska, które obsługują, kompletowane przez siebie zbiory (Tamże).

Specyficzną formą organizacyjną są tzw. biblioteki łączone. Można tu wyodrębnić dwie kategorie połączeń – biblioteki łączone z innymi bibliotekami oraz biblioteki łączone z innymi instytucjami/organizacjami. Biblioteki publiczno-szkolne lub szkolno-publiczne (termin używany w zależności od lokalizacji) znajdują się gdzieś pośrodku. Z jednej strony teoretycznie łączona jest biblioteka publiczna lub jej filia z biblioteką szkolną, ale ta ostatnia nie jest jednostką samodzielną, gdyż wchodzi w skład większej struktury, jaką jest szkoła.

Biblioteki publiczne i szkolne, co wydaje się dość oczywiste, różnią się od siebie pod wieloma względami. Po pierwsze, jest to misja, którą mają do spełnienia. Biblioteka publiczna to lokalne centrum życia kulturalnego i naukowego, miejsce wypełnienia czasu wolnego obywateli, w którym mamy do czynienia z wolnym

---

¹ Akcja rozpoczęta przez środowisko skupione przy miesięczniku „Biblioteka w Szkole” po ogłoszeniu przez Ministra Administracji i Cyfryzacji Michała Boniego zmian w projekcie ustawy o warunkach świadczenia usług przez jednostki samorządu terytorialnego.

dostępem do informacji dla osób w różnym wieku, według ich indywidualnych zainteresowań. Instytucja, z której korzysta się przez całe życie. Biblioteka szkolna wspiera przede wszystkim życie i zadania programu szkolnego, jest dostępna głównie dla uczniów i nauczycieli. Gromadzi materiały potrzebne do realizacji programu nauczania, monitoruje dostęp uczniów do materiałów odpowiednich do ich wieku. Dostęp do biblioteki publicznej jest swobodny, otwarta jest przede wszystkim w godzinach popołudniowych, coraz częściej w weekendy, natomiast dostęp do biblioteki szkolnej w budynku szkoły jest ograniczony, uwarunkowany głównie bezpieczeństwem dzieci (szkoły są zamykane przed osobami z zewnątrz). Biblioteka szkolna jest otwarta w godzinach pracy szkoły, ale najczęściej krócej niż sama placówka, zamknięta w weekendy, ferie i wakacje. W bibliotece publicznej obowiązują ogólne standardy zachowań, w szkolnej – obowiązują określone regulaminem szkoły zasady zachowań uczniów. Różnice ujawniają się też przy wykształceniu personelu, sposobie zatrudniania, godzinowym wymiarze czasu pracy. Nieobojętne jest patrzenie na podstawową zasadę, jaką kieruje się biblioteka publiczna – jest nią dobrowolność korzystania, brak przymusu, do biblioteki szkolnej każdy uczeń musi być zapisany i, przynajmniej teoretycznie, z niej korzysta. To, co podobne w obu typach bibliotek, to grupa wiekowa obsługiwana przez obie placówki, są nimi uczniowie, oraz – częściowo – gromadzone zbiory (lektury szkolne, beletrystyka dla dzieci i młodzieży, księgozbiór podręczny).

Przyjrzyjmy się zatem, w jaki sposób organizowane były biblioteki publiczno-szkolne w Polsce w ostatnim czterdziestoleciu. Zmiany ilościowe zachodzące w latach 1996-2012 prezentuje Tabela 1. Najwięcej tego typu placówek odnotowano w roku 2004, w kolejnych latach ich liczba systematycznie się zmniejszała.

Tabela 1. Liczba bibliotek publiczno-szkolnych w Polsce w latach 1996-2012

Rok	Liczba bibliotek publiczno-szkolnych	Rok	Liczba bibliotek publiczno-szkolnych
1996	227	2005	260
1997	179	2006	250
1998	201	2007	233
1999	303	2008	215
2000	355	2009	210
2001	340	2010	189
2002	319	2011	185
2003	317	2012	167
2004	394		

Źródło: oprac. własne na podst. kolejnych lat rocznika statystycznego *Biblioteki Publiczne w Liczbach* (1996-2012).